

Prinsippprogram

Spires prinsippprogram fastsetter våre grunnprinsipper. Prinsippprogrammet viser hvordan vi forstår verden, hvordan vi prioriterer, og hva som er våre vedtatte syn på saksområdene vi jobber med. Dette prinsippprogrammet har utgangspunkt i Spires politiske plattform.

Innhold

1. Innledning

- 1.1. Spires formål
- 1.2. Bærekraftig utvikling
- 1.3. Rettferdig fordeling

2. En alternativ bærekraftig økonomi

- 2.1. Hvorfor økonomisk vekst ikke skal være målet
- 2.2. Feilslått teknologioptimisme
- 2.3. Hva er alternativene?

3. Klima og natur

- 3.1. Økologisk gjeld
- 3.2. Naturmangfold
- 3.3. Karbonlagring i jord
- 3.4. Klimarettferdighet

4. Mat

- 4.1. Overordnede prinsipper
- 4.2. Jordbruk
- 4.3. Havbruk
- 4.4. Fordeling

5. Handel

- 5.1. Handel- og investeringsavtaler

- 5.2. Matvarehandel
- 5.3. Internasjonal handel og menneskerettigheter
- 5.4. Handel med offentlige tjenester

- 5.5. Patenter
- 5.6. Finansmarkeder og kapitalflukt
- 5.7. Gjeld
- 5.8. Jordbruksinvesteringer og landran

6. By og distrikt

- 6.1. Mangfoldige og inkluderende byer
- 6.2. Retten til et godt byliv
- 6.3. Økologi og urban matproduksjon

7. Sosial rettferdighet og demokrati

- 7.1. En samstemt og helhetlig politikk
- 7.2. Likestilling og mangfold
- 7.3. Utdanning og uformell læring
- 7.4. Ungdomsdeltakelse

1. INNLEDNING

1.1. SPIRES FORMÅL

Spire ønsker å endre de samfunnsstrukturene som opprettholder en urettferdig fordeling og forvaltning av økonomiske, sosiale, biologiske og kulturelle rettigheter og ressurser. Miljø og utvikling må sees i sammenheng. En bærekraftig utvikling er sentralt i Spires arbeid.

Vi vil oppnå våre mål gjennom å samarbeide med lokale partnerorganisasjoner som utfører grasrotarbeid i utviklingsland, gjennom ulike nettverk og

samarbeidsorganisasjoner i Norge, samt gjennom opplysningsarbeid, kunnskapsutveksling, ikke-voldelige aksjoner og politisk påvirkning på nasjonale og internasjonale arenaer.

1.2. BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Spires mål er bærekraftig utvikling. En bærekraftig utvikling er en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få tilfredsstillende sine behov. En bærekraftig utvikling vil si at alle mennesker lever gode liv i samsvar med planetens bæreevne. Ressursforvaltninga må også ivareta denne bæreevnen. Herunder sikres gode liv for mennesker, fellesskap og relasjoner. Disse må ivaretas på en helhetlig måte. Økonomien skal være en støttespiller for å sikre de sosiale og miljømessige hensynene, men økonomien skal ikke være et mål i seg selv.

1.3. RETTFERDIG FORDELING

Dagens økonomiske og politiske strukturer bidrar til å opprettholde urettferdighet og enorme forskjeller. Til tross for at vi lever i en verden med mange naturressurser og stor materiell vekst, lever fortsatt mange mennesker i fattigdom. De fleste som lever i ekstrem fattigdom bor i fattige jordbruk- og fiskerisamfunn. Mange sulter, samtidig som vi har global overproduksjon av mat. Verden står dermed primært overfor et fordelingsproblem, ikke et fattigdomsproblem.

Fattigdomsbekjempelse må i økende grad ta inn over seg de enorme ulikhetene i verden. Det er viktig at de fattige selv er aktive pådrivere i kampen mot fattigdom og for global omfordeling. I tillegg er det avgjørende at land har politisk handlingsrom til å drive aktiv fordelingspolitikk og ikke hindres grunnet overnasjonale avtaler og regelverk. Dette må være grunnlag for alle handelsregelverk, handels- og investeringsavtaler og organisasjoner.

2. EN ALTERNATIV BÆREKRAFTIG ØKONOMI

Dagens nyliberale markedssystem har bidratt til å skape og opprettholde fattigdom, sosial og økonomisk ulikhet, klimaendringer og miljøødeleggelser. I dag lempes eksterne kostnader over på miljøet, mennesker og framtidige generasjoner. Økonomien må derfor endres og bli bærekraftig. Vi trenger en økonomi som går bort fra de konvensjonelle formene for økonomisk teori og praksis, Økonomien må være tilpasset klodens økosystemer, og være lagt opp slik at det som er bra for naturen, er bra for økonomien.

2.1. HVORFOR ØKONOMISK VEKST IKKE SKAL VÆRE MÅLET

Idéen om "grønn vekst" har fått dominans i klimadebatten de siste tiårene. Tilhengere av grønn vekst-strategien har hevdet at vi kan skape et bærekraftig samfunn ved å frakoble den økonomiske veksten fra miljøødeleggelser. I realiteten har ikke dette skjedd. For lavinntektsland kan rettferdig økonomisk vekst være et middel for å oppnå bedre levestandard, men høyyntektsland bør heller fokusere på god distribusjon av ressursene og lavere forbruk.

De siste 40 åra har vårt globale ressursforbruk firedobla seg, men vi har ikke alle det samme forbruket. Der noen rikere land i nord har hatt sterk økonomisk vekst,

har andre land måttet bøte med konsekvensene. Vårt forbruk har mye av sitt opphav i å beslaglegge landarealer og politisk handlingsrom i det globale sør. I tillegg er det store økonomiske forskjeller innad i land, og økonomisk vekst sier lite om andre forhold som helse, utdanning, likestilling og trygghet. Derfor må vi gå bort fra BNP som en indikator på utvikling.

2.2. FEILSLÅTT TEKNOLOGIOPTIMISME

Forskning på, og utvikling av miljøvennlig og energieffektiviserende teknologi, er en del av løsningen på de miljøutfordringene vi står overfor. Miljøvennlig teknologi må gjøres tilgjengelig globalt og for alle samfunnslag. Industrialiserte land har et ansvar for å gjøre teknologi tilgjengelig for utviklingsland. Det er nødvendig å lage etiske retningslinjer for bruk av genforskning, genteknologi og nanoteknologi.

Samtidig må vi anerkjenne teknologiens bakside. Utviklingen av teknologi som skulle redde oss fra klimakrisa, tømmer i stedet ressurslagrene til land i sør, og fører med seg miljøødeleggelser og menneskerettighetsbrudd. Utvinning av mineraler, som brukes for å produsere blant annet elbiler, fører med seg tap av viktig matjord, naturmangfold og vannforsyninger. Mineralene produseres dessuten på fossile fabrikker. I tillegg blir lokalbefolkning og bønder bortvist fra sine landområder for at de multinasjonale selskapene skal utvinne mineralene, og barn og unge arbeider under livsfarlige vilkår i gruvearbeid. Vi kan ikke løse klimakrisa ved å produsere nye, og minst like alvorlige problemer. Vi kan derfor ikke fortsette med en naiv tro på at teknologien vil redde oss fra klimakrisa.

2.3. HVA ER ALTERNATIVENE?

Det finnes flere alternativer til dagens økonomi. Blant annet økologisk økonomi, som er basert på samarbeid i stedet for konkurranse, kretsløp i stedet for bruk-og-kast, og å sette naturen i sentrum av økonomien. Sirkulær økonomi har også som formål å holde produkter, deler og materialer på høyest mulig verdinivå, og reinvestere og plassere dem tilbake som innsatsfaktor i eget produkt eller et annet produkts kretsløp. Det første prinsippet i sirkulær økonomi er reduksjon. Likevel fokuserer diskursen og implementeringen ofte kun på senere prinsipper i sirkulærøkonomi: gjenbruk og resirkulering. Vi i Spire mener at det å redusere vårt forbruk er helt essensielt for å sikre et levelig miljø.

Dette mener vi at "degrowth"-bevegelsen fanger opp. Den arbeider for å sikre miljørettferdighet og et verdig liv for alle, innenfor planetens egne grenser. Dette gjøres gjennom radikal refordeling, reduksjon i den materielle størrelsen av økonomien, og et fokus på fellesverdier knyttet til omsorg, solidaritet og autonomi. Mange av tiltakene som tas i bruk må gjennomføres i lokalsamfunn. Vi må gi rom for handlingsalternativer som ikke er grunnlagt på regnestykker om kostnadseffektivitet og kost-nytte-analyser, men på rettferdig fordeling, menneskelig livskvalitet og naturens egenverdi. Her må vi finne inspirasjon fra naturens egne kretsløp, systemer og symbioser, hvor nesten alle ressurser blir gjort nytte av med minimalt avfall.

3. KLIMA OG NATUR

Menneskeheten bidrar til klima og -naturendringer gjennom ikke-bærekraftig forbruk og arealforvaltning med påfølgende utslipp. Verdens klima er i stor endring, med mer ekstremvær, tørke, flom, skogbrann, og uteværende sesonger. I tillegg står vi overfor en naturkrise hvor artstap og ødeleggelse av natur skjer i stadig økende tempo.

Klima- og naturendringer et strukturelt problem. De rammer de sårbare gruppene hardest, og disse har dårligere forutsetninger til å snu utviklingen og tilpasse seg endringene. Som aktiv bidragsyter til klima- og naturendringene, er menneskeheten både ansvarlig for og i stand til å endre den atferden og utviklingen som fører til naturødeleggelse og klimaendringer. Klimasystemene og de menneskelige CO₂-utslippene må stabiliseres. Mesteparten av kjente forekomster av kull, gass og olje må forbli under jorda. Fossil energi må fases ut, samtidig som alternative energikilder må utvikles. Å tjene på investeringer i fortsatt eller økt utvinning av fossile brennstoff er uetisk og uforenlig med god klimapolitikk. Verdens matproduksjon har stort potensial for utslippskutt. Omlegging til mer miljøvennlige matsystemer er dermed en del av løsninga på både klimaproblemene og tap av naturmangfold.

Negative effekter av klima- og naturendringer går først og fremst utover fattige i sør. Klimaendringer truer økosystemer og medvirker til at arter utrykkes. Historisk sett har industrilandene oppnådd sin velstand gjennom intensiv bruk av naturressurser og massive utslipp av klimagasser. Fattige land har også rett til en økonomisk utvikling, men det må være en forutsetning at all økonomisk utvikling er bærekraftig og tilfaller fellesskapet. Det bør være i alle samfunns interesse å handle på en bærekraftig måte, og ingen kan bli fritatt fra dette ansvaret.

Med begrepet «klimarettferdighet» anerkjennes det at rike land har bidratt mest til klimaendringene, og derfor har det største ansvaret for å løse problemene de fører med seg. Internasjonale klima- og miljøavtaler må baseres på prinsippet om "felles, men ulikt ansvar". Derfor har Norge et spesielt ansvar for å være et foregangsland nasjonalt og internasjonalt.

3.1. ØKOLOGISK GJELD

Begrepet økologisk gjeld refererer til den gjelden land i nord har til utviklingsland i sør på bakgrunn av forurensning, CO₂-utslipp, urettferdig handel og miljøødeleggelser. Karbongjeld er et eksempel på økologisk gjeld hvor Norge spiller en stor rolle. Gjennom våre høye CO₂-utslipp overforbruker vi atmosfærens kapasitet til å ta opp CO₂. Ut ifra tanken om at atmosfæren er et globalt felleseie, tilegner vi oss en karbongjeld overfor de som ikke overforbruker atmosfærens kapasitet, og til de som blir skadelidende på grunn av våre store CO₂-utslipp. Økologisk gjeld er et begrep som gjør overforbruk til et moralsk og politisk spørsmål.

3.2. NATURMANGFOLD

Utslipp av klimagasser, intensivering innen landbruk og store inngrep i naturen fører til utryddelse av arter, noe som truer naturmangfoldet på jorda. Naturmangfold inkluderer alt liv på planeten, fra mikroorganismer, insekter og

planter, til dyr og mennesker. Naturen utøver en rekke essensielle økosystemtjenester som produksjon av oksygen, rent vann, fruktbar matjord, næring, ressurser og opprettholdelse av et balansert klima. Naturmangfold er vitalt for opprettholdelsen av økosystemer. Mennesker er en del av naturen, og lokalbefolkningens kunnskap, tradisjoner og verdensbilde må inkluderes i naturvern på en meningsfull måte. Tap av naturmangfoldet har konsekvenser for kultur, matsuverenitet og matsikkerhet. Spire er imot handel med, og spekulasjon i, økosystemtjenester. Alle arter og økosystemer har en egenverdi. Man kan ikke løse dagens utfordringer knyttet til tap av naturmangfold med kalkulatorregnestykker og kvotehandel.

3.3. KARBONLAGRING I JORD

Å øke karbonopptaket i jorda er viktig for matsikkerhet, klimatilpasning, å kutte klimagassutslipp og for økt naturmangfold. Vi forbinder ofte karbon i dag med klimagassutslipp og noe som bidrar til global oppvarming. Men karbon er naturlig del av karbonkretsløpet, og noe mennesker, miljø og naturmangfold er helt avhengige av. Karbon i jord er en viktig del av dette karbonkretsløpet. Den mest åpenbare fordelen med å øke jordas karboninnhold er for å forhindre de mest negative konsekvensene av klimaendringene, ved å fange CO₂ fra atmosfæren. Klimaet er i radikal endring over hele verden, og i tillegg til at karbonlagring vil bidra til å unngå katastrofale klimaendringer, er økt klimatilpasning en av de viktigste grunnene til at karbonlagring i jord er viktig.

3.4. KLIMARETTFERDIGHET

For å sikre en rettferdig klimapolitikk, er det nødvendig med klimarettferdighet både nasjonalt og globalt. Som en rik oljenasjon med et høyt materielt forbruk, har Norge et historisk stort ansvar. Spire mener derfor at Norge er nødt til å ta en større del av ansvaret for miljøkrisa enn hva vi gjør i dag. Land i det globale sør kan ikke fortsette å betale prisen for vår evige søken etter profitt. Samtidig må vi også sikre nasjonal klimarettferdighet. Omstillinga vi skal gjennom som samfunn er så stor at samhold er helt avgjørende. Lav ulikhet er vårt viktigste lim for å kunne gå endringene i møte sammen. For å kunne få til en *reell* bærekraftig omstilling, må vi gjennomføre klimatiltakene ut ifra et rettferdighetsperspektiv. Vi må endre de grunnleggende strukturene som forsterker og er årsaken til klimakrisa, før vi pålegger de med lave inntekter å betale regninga.

4. MAT

4.1. OVERORDNEDE PRINSIPPER

4.1.1. MATSIKKERHET

Matsikkerhet er en situasjon der alle mennesker hele tiden har tilgang til nok, sikker, næringsrik og kulturelt akseptabel mat til å møte sine behov for å leve et aktivt og sunt liv. Muligheten til å spise seg mett hver dag på næringsrik og kulturelt akseptabel mat er også en menneskerettighet. Det fins mer enn nok mat til å mette alle menneskene på kloden. Sultproblemet er derfor et politisk fordelingsproblem, og løsningen ligger ikke kun i å produsere mer mat. Selve

produksjons- og fordelingsystemet for mat må forbedres, gjennom å implementere prinsippet om matsuverenitet, og dessuten redusere matsvinn i alle ledd fra produsent til forbruker.

På samme tid vil det også være behov for å øke matproduksjonen i verden i tiden som kommer. Dette foregår best på en bærekraftig måte der bøndenes ønsker og behov settes i sentrum, og der bøndenes egne tradisjonelle kunnskap blir ivaretatt og kombinert med nyere kunnskap basert på forskning. Derfor er det viktig å investere i uavhengig landbruksforskning, avsette midler til innovasjon og gjøre teknologi og relevant kunnskap tilgjengelig for utviklingsland. Verdens matsystem er mer enn noen gang avhengig av kunnskap og tilpasningsdyktighet. Bønder må også sikres frihet til å organisere seg i kooperativer og andre former for organisering som gjør dem uavhengige av internasjonale selskaper både når det gjelder produksjon, foredling, salg og tilgang til kreditt.

Småskala landbruk, basert på agroøkologiske metoder, vil være et klimavennlig landbruk som både forbedrer ressursgrunnet, kan bidra til å forebygge klimaendringer, bevarer naturmangfoldet, styrker matsikkerheten og bidrar til sosial og økonomisk utvikling. Dersom ikke matproduksjonen foregår på en bærekraftig måte, vil matsikkerheten på lang sikt undergraves.

4.1.2. MATSUVERENITET

Folk og stater matsuverenitet er viktig for å sikre retten til mat. Matsuverenitet innebærer retten for folk, lokalsamfunn og stater til å bestemme sin egen politikk og strategier for å sikre matsikkerhet, bærekraftig matproduksjon, distribusjon og konsum av mat.

Alle land må ha rett til å sette i verk de tiltak de mener er nødvendige for å beskytte og støtte matproduksjon til egen befolkning, så lenge slike tiltak ikke går ut over den samme retten for andre land. Slike tiltak inkluderer proteksjonistiske virkemidler som landbruksstøtte til egen produksjon, oppbygging av matlagre og bruk av importvern for å beskytte egne markeder. Internasjonale handelsavtaler, som i praksis begrenser fattige lands mulighet til å utforme sin egen politikk ved å påtvinge dem liberalisme, er direkte motstridende mot matsuverenitetsprinsippet og bidrar til å opprettholde dagens sultnivå. Her har Norge et ansvar for å være en konstruktiv internasjonal aktør ved å ta tydelig til orde for fattige lands rett til å ta i bruk matsuverenitetsprinsippet. Matsuverenitet vil kunne sikre stater og matprodusenter større makt over egen matproduksjon og nasjonal politikk, men vil også kunne sikre økonomisk utvikling gjennom bemyndiggjørelse av de fattigste, og dermed økt kjøpekraft til livsnødvendige matvarer.

4.1.3. GMO I MAT OG FÔR

Det er gjort lite uavhengig forskning på de langsiktige konsekvensene av genteknologi. Spire har derfor en føre var-holdning til GMO i mat og fôr. Spire er ikke prinsipielt mot GMO, men mener det er en forutsetning at disse fører til bærekraftig utvikling og har beviselig samfunnsmessig positive konsekvenser. GMO-ene på dagens marked viser seg ofte å være negative både for mennesker og miljø. I tillegg er mesteparten av de kommersielt omsatte GMO-ene produsert for å bli brukt innenfor en industriell og monokulturbasert landbruksmodell som i seg selv ikke er bærekraftig. Det må derfor stilles strenge bærekraftskrav til bruken av GMO i framtiden, og utvikling av GMO må skje ut fra folkets interesser framfor interessene til profittmaksimerende selskaper. Befolkningen må sikres en

rettferdig tilgang til eventuelle fordeler fra framtidens GMO-er, og forskning må skje basert på samfunns- og miljømessig nytteverdi. Bøndernes rett til å høste, bruke og utveksle frø må videre styrkes.

4.2. JORDBRUK

Mesteparten av maten vår kommer fra jorda gjennom et komplekst samspill mellom planter og deres fotosyntese, og jordas mikroorganismer. I tillegg til å utgjøre grunnlaget for mye av matproduksjonen vår, utfører jorda også en rekke andre tjenester, som å filtrere kjemiske stoffer, rens og lagre vann og binde karbon. Den er også hjem for en stor del av verdens naturmangfold, og utgjør grunnlag for infrastruktur.

I dag trues dyrkbar jord verden over av både nedbygging, erosjon, forurensing, forsaltning, flom, jordras, redusert humusinnhold, pakking og tap av naturmangfold. Hvert minutt forsvinner 30 fotballbaner med fruktbar matjord fra jordens overflate. Når vi vet at naturen bruker 1000 år på å danne en cm med matjord, er dette en utvikling som må snus.

Med tanke på at kun 3% av Norges arealer er egnet for dyrking av mat, er det viktig for Norge å verne om disse arealene i et matsikkerhetsperspektiv. Det vil være usolidarisk å bygge ned norsk matjord siden det betyr at vi må basere oss på arealer i andre land. Dette er arealer som heller bør brukes til produksjon av mat til egen befolkning i disse landene, og i en usikker framtid hvor klimaendringer gjør matproduksjonen vanskeligere på mange hold, er det desto viktigere at Norge bidrar til det globale matfatet gjennom å ta vare på de jordressursene vi faktisk har.

Den norske jordloven sier at de norske arealressursene skal brukes på den måten som er mest gunstig for samfunnet og med hensyn til framtidige generasjoners behov. Spire krever at norsk jordforvaltning skjer i tråd med denne loven, i et langsiktig perspektiv og med hensyn både til befolkning og miljø i Norge, såvel som i andre land. I mange land er jordfordelingen svært skjev, og noen få eier mesteparten av den dyrkbare jorden. I mange land pågår det en jordreform med hensikt å fordele jorden på en mer rettferdig måte, men det går altfor sakte.

4.2.1. RESSURSFORVALTNING

Det er ikke nok å forhindre nedbygging av jord, vi må også forbedre måten vi forvalter jorda på. En fruktbar jord er viktig for matproduksjon, klimastabilitet og flomsikring. Den inneholder mange av jordens økosystemer og er hjem til milliarder av mikroorganismer. Dagens jordbrukspraksis med monokulturer, sprøytemidler, tunge landbruksmaskiner og kunstgjødsel utgjør en trussel for jordens fruktbarhet. Slike praksiser fører til erosjon, jordpakking og tap av fruktbarhet. Vi må forhindre videre utarming av jorden vår gjennom å føre tilbake mer organisk materiale, ta vare på mikroorganismene som lever i jorda og forhindre jordpakking og erosjon. Spire jobber derfor for et regenerativt landbruk med jordkvalitet i fokus.

Dette kan vi oppnå ved bruk av regenerative prinsipper, som å aldri la jordene ligge brakke, ha vekstskifte mellom ettårige vekster og engvegetasjon, eller bruke underkulturer og fangvekster. Planter mater jordlivet via røttene, og det er derfor viktig å sørge for et mangfold av vekster. Ved bruk av mye ettårige vekster vil mengden "mat" fra røttene være ensformig og liten. Innfører man derimot bruk av

underkulturer eller fangstvekster, vil dette styrke diversiteten og gi jorda nyttig næring.

Jord med mye karbon er også jord med mye liv. Mesteparten av kjente antibiotika, inkludert penicillin, stammer for eksempel fra mikroliv i jorda. Utenom egenverdien til naturmangfoldet i jorden, er jordlivet viktig for jordens fruktbarhet og derav avlingene. FAO anslår at man gjennom bærekraftig jordbruksforvaltning kan få større avlinger, og at det gjennom økt jordkvalitet er mulig å øke avlinger med opp til 58 %. Dette vil være svært viktig for å kunne brødfø en voksende befolkning. En satsing på karbonlagring i jord er viktig for blant annet matsikkerhet og klimatilpasning. Høyere karboninnhold går hånd i hånd med økt jordliv og gir bedre jordkvalitet. Bedre jordkvalitet vil bidra til bedre avlinger, mer næringsrik mat og reduserer behovet for kunstgjødsel. Ved å øke humusandelen i jorda, altså den karbonholdige delen, vil jorda ha muligheten til å absorbere og lagre langt større mengder vann. Det gir sikring mot flom og ødelagte avlinger. I tillegg vil jorden selv lagre vann bedre over tid, noe som vil gi jordbruket bedre tilgang på vann i tørkeperioder. Det vil også gi høyere matsikkerhet for nåtidens og fremtidige generasjoner.

4.2.2. EIENDOMSRETTIGHETER

For å sikre seg muligheten til å komme seg ut av fattigdom, er det nødvendig at de som lever av landbruk har eiendomsrett eller bruksrett til den jorda de driver. Eiendomsrett skal brukes som et middel for å hindre overgrep og maktmisbruk fra ressurssterke aktører. Særlig utsatt er kvinner, urfolk og minoritetsgrupper. Det er også viktig at lokale skikker og tradisjoner er med i vurderingen og utarbeidelsen av hensiktsmessige ressursregimer og rettighetsforhold. Utarbeiding av eiendoms- og bruksrettigheter skal sørge for god juridisk beskyttelse, så vel som beskyttelse for lokal kultur og tradisjon.

I prosessen med etablering og formalisering av eiendomsrettigheter er det avgjørende at skjev og urettferdig fordeling av landområder ikke blir videreført. Jordreformer i land hvor store jordarealer ligger brakk, og der hvor jorda er urettferdig fordelt, er nødvendig for å hindre at et fåtall eier uoverskuelige mengder jord, mens andre er eiendomsløse. Organisasjoner og grasrotbevegelser av jordløse og småbønder som kjemper en kamp for rett til egen jord kjemper en legitim kamp. Eiendomsrettigheter i urbane områder kan bidra til å sikre økonomisk trygghet for marginaliserte grupper. Gjennom registrering av bopeler og familier som eier disse, sikres økonomisk grunnlag, og det kan for noen dannes insentiv for langsiktig utvikling og verdiskapning.

4.3. HAVBRUK

Dyrking av mat i havet bidrar i dag til verdiskapning for både Norge og distriktene. Mange viser til et stort potensial for videre vekst, og den videre verdiskapningen gjelder ikke nødvendigvis bare laks, eller annen fisk, men også et uant antall marine arter som man i framtiden vil kunne kultivere på bærekraftig grunnlag. Norge er nødt til å gjøre en omstilling fra dagens oljebaserte økonomi. Havbruk har potensiale til å være en av de bærende næringene for denne omstillingen. Denne verdiskapningen må komme alle til gode. Dagens havbruksmodell baserer seg på at man beslaglegger områder i kyst og sjø, og høster av fellesskapets felles ressursrente. Oppdrettsselskapet eier ikke fjorden, men retten til å drive oppdrett

der, og det oppstår en arealkonflikt med resten av fjordens brukere. Man bidrar til lokalsamfunnet i form av arbeidsplasser og ringvirkningene av virksomheten. Likevel, så lenge fjorden er fellesskapets felles eie, burde også en enda større andel av profitten komme fellesskapet, og da spesielt lokalsamfunnet til gode.

4.3.1. FISKERI

Småskala fiskeri produserer like mye mat som industrielt fiskeri globalt, samtidig mottar førstnevnte mindre subsidier, er mer energieffektivt, kaster lite bifangst og sysselsetter langt flere. Millioner av mennesker arbeider med småskala fiskeri og akvakultur, enda flere arbeider i foredling og salg av fisk til lokale markeder. Livsgrunnlaget for disse menneskene er under press fra flere hold: Industrielt fiskeri, klimaendringer og markedsliberalisering. Rettigheter til fiske gjennom utdeling av kvoter som kan kjøpes og selges seiler opp som den markedsbaserte løsningen på overfiske og overkapasitet i fisket i dag. Dette er privatisering av felles ressurser hvor rettighetene samles hos få og pengesterke aktører. Småskala fiskeri må stå i sentrum når store fiskerireformer blir utformet, og representanter fra fiskerisamfunn må bli hørt når konvensjoner for klima og naturmangfold blir vedtatt.

4.3.2. OPPDRETT

En stor andel av fôrstoffet til oppdrett er i dag importert soya. Soyaproduksjonen har uakseptable negative konsekvenser for både mennesker og miljø i produksjonslandene. I fremtiden må det være mulig å utvikle kortreiste alternativer til det meste av råstoffet som brukes i fôret i dag. At vi i dag også importerer fiskeråstoff fra utlandet for å føre fisk i Norge, er ikke en bærekraftig modell for verken oppdrettsnæringen, utenlandske villfiskbestander eller lokalsamfunnet. Det økologiske fotavtrykket fra oppdrett i henhold til utslipp av næringssalter, biologisk materiale, og spesielt kobber skal minimeres. Utslipet av næringssalter og organisk materiale mener Spire er en kriminelt utnyttet ressurs. Dette er høykvalitets gjødsel som blant annet kan brukes til dyrking av andre marine arter som igjen kan inngå i for eksempel fiskefôr og redusere dagens norske avhengighet av importert soya. I dag er ikke dette mulig, da lowerket tilsier at man kan kun drive oppdrett av én art på en lokalitet. Spire mener at Norske myndigheter må se på muligheten for hvilke rammer man kan sette for å videreutvikle konseptet rundt integrert multitrofisk akvakultur. I fremtiden kan proteinrike alger og tang fra norsk havbruk brukes til fordel for kraftfôr.

4.4. FOREDLING

Dagens matsystem er rettet mot en produksjonsmodell som krever maksimal effektivitet for å senke forbrukerkostnadene og øke den totale produksjonen. Dette gjøres på bekostning av miljø, klima, matsikkerhet og lokal sysselsetting både i Norge og internasjonalt. I Norge foredles bare 1 av 10 laks som fiskes lokalt. Dette er problematisk fordi det krever unødvendig transport og gir derav økt utslipp. Videre er det ikke sosialt bærekraftig, da dette utnytter billig arbeidskraft internasjonalt og undergraver sysselsetting i Norge. Det at vi sender råvarene våre internasjonalt for foredling, er grunn i dagens økonomiske system som baserer seg på profitt over mennesker og natur. Råvarer må foredles i landet det er produsert i, og de store matkjedene må brytes opp slik at små, mer sirkulære løsninger kan komme opp og fram, for eksempel direkte salg. Vi må produsere mer av det vi kan produsere i Norge, og importere mer av ferdigforedla varer. Dette sikrer

matsikkerhet og lokal sysselsetting i Norge og internasjonalt, og minsker transport og unødvendig utslipp.

4.4.1. RETTEN TIL Å LAGRE SÅFRØ OG MAT

For å øke matsikkerheten og redusere risikoen for mislykkede avlinger, er tilgjengelighet og en pålitelig forekomst av frø svært avgjørende for bøndene. Dette kan sikres gjennom frøbanker og frihet til å ta vare på såkorn fra egen avling. Patenter på såfrø fratår bønder retten til å bruke egne frø, som gjør matproduksjon dyrere og truer matsikkerheten og naturmangfoldet i jordbruket. Dagens patentavtaler beskytter kommersielle foredlere fremfor bønder. Dette fører til en urettferdig fordeling av fortjenester, og anerkjenner verken tradisjonell kunnskap eller opphavsland. Siden klimaendringene gjør avlingene mer uforutsigbare, og bønder stadig blir mer sårbare overfor flom og tørke, bør det også opprettes nasjonale beredskapslagre for mat. Dermed kan man unngå potensiell hungersnød når en avling slår feil. Disse tiltakene er det staters ansvar å sørge for, og de må ha mulighet til å gjennomføre disse tiltakene uten å måtte frykte internasjonale sanksjoner.

4.4.2. FELLESEIDE RESSURSER

Privatisering og statlig regulering blir ofte presentert som de eneste løsningene for å sikre en bærekraftig forvaltning av endelige ressurser. Dette stiller Spire seg skeptisk til. I virkeligheten har kollektiv forvaltning av felleseide ressurser vist seg å fungere minst like bra, så lenge noen viktige prinsipper er på plass. Disse prinsippene inkluderer felles normer, at reglene skal være utformet og håndhevet lokalt, at brukergruppen er klart definert, og at de som omfattes av systemet har nærhet til ressursene og dermed også til gevinst og tap knyttet til forvaltninga av dem. Dette anerkjenner lokalbefolknings kunnskap om og evne til å forvalte egne ressurser.

4.4.3. RETT TIL VANN

Vann er en menneskerett, likevel dør et stort antall mennesker hver dag som følge av mangel på rent drikkevann. Det er nok drikkevann til alle mennesker, men det er dårlig forvaltet og fordelt. Mangel på vann forverrer helsesituasjonen til verdens fattigste, hindrer utvikling, fremmer diskriminering og skaper konflikter. For at retten til vann skal oppfylles, må ikke vann kommersialiseres eller privatisert.

5. HANDEL

Handel kan være en vei ut av fattigdom både for enkeltpersoner, grupper og nasjoner. Handel bør likevel ikke være et mål i seg selv, men et *middel* for økonomisk og sosial utvikling, rettferdig fordeling, utryddelse av nød og fattigdom, økt demokrati og en bærekraftig utvikling. Dagens økonomiske strukturer bidrar ikke til disse positive effektene av handel, men øker heller ulikhetene mellom fattig og rik ved å blant annet legge opp til politikk som favoriserer de største aktørene. Dette bidrar til en økt sentralisering og maktkonsentrasjon hos de som allerede er store.

Handelsavtalene og de viktigste finansinstitusjonene som IMF, Verdensbanken og WTO er i praksis udemokratiske. De er med på å forsterke eksisterende maktkonsentrasjoner gjennom en strukturell underrepresentasjon av det globale

sør i beslutningstaking. Disse finansinstitusjonene undergraver også demokratisk eierskap.

Historisk sett har industrialiserte land brukt handel som et strategisk virkemiddel for å sikre vekst og utvikling. Dagens handelsavtaler innskrenker imidlertid utviklingslands politiske handlingsrom ved å begrense deres mulighet til å ta i bruk de samme virkemidlene og velge sin egen økonomiske politikk.

5.1. HANDEL- OG INVESTERINGSAVTALER

Det inngås stadig flere bilaterale, regionale og plurilaterale frihandelsavtaler. Disse er problematiske for utviklingsland fordi de tydelig gir mer makt til rike land, og reduserer fattige lands muligheter til å få gjennom sine krav. Ofte er de forhandlet frem uten demokratiske prosesser som tar høyde for samfunnets behov. Bilaterale investeringsavtaler (BITs) beskytter investorer i møte med stater. Her er særlig investor-stat-tvisteløsningsmekanismen svært problematisk. Den gir internasjonale investorer mulighet til å gå til søksmål av stater som innfører lovgivning eller regulering etter avtalen er fremforhandlet, selv hvis de nye reguleringene er gunstig for miljø, folk og dyr. Handels- og investeringsavtalene bør reflektere investorenes ansvar i landene de opererer i. Dette kan for eksempel forankres med bærekraftskapitler i handels- og investeringavtaler, med det premiss at de er bundet opp av sanksjonsmuligheter og voldsgift ved brudd, på lik linje som andre forpliktelser i avtaleteksten. Eksempler på investorplikter er lokal sysselsetting, høye miljøstandarder, anstendig arbeidsliv og å gjøre teknologi og relevant kunnskap tilgjengelig. Investor bør ikke blande seg inn i nasjonal politikk, men respektere menneskerettighetene, miljøet og bidra til bærekraftig sosial og økonomisk utvikling.

5.2. MATVAREHANDEL

Internasjonale handelsregler legger premisser for regulering, og begrenser politisk handlingsrom for matsikkerhet. Spire mener at alle land bør ha rett til å produsere nok mat til egen befolkning. Spire er dermed ikke imot subsidiert matvareproduksjon til nasjonalt forbruk. Rike lands direkte og indirekte eksportsubsidier fører imidlertid til kunstig lave priser og utkonkurrerer dermed land i sør på internasjonale, nasjonale og lokale markeder. Det er behov for sterkere internasjonale regler mot matvaredumping for å motvirke dette problemet.

Uforedlede landbruksvarer har en lav og ustabil pris på dagens internasjonale marked. Derfor må fattige land få muligheten til å videreforedle råvarene sine, slik at de kan hente ut en høyere gevinst av produksjonen. Dette vil medføre en næringsutvikling som vil kunne ha positive effekter i form av økt sysselsetting og økonomisk utvikling for lokalsamfunn. I tillegg må markedstilgangen bedres slik at bønder og matindustrier i fattige land kan få solgt varene de produserer. I et klima- og utviklingsperspektiv bør det tilrettelegges for mest mulig handel nasjonalt eller regionalt slik at verdiskapningen beholdes innenfor områdene og klimagassutslipp minimeres. Rike land bør imidlertid åpne for mer handel med fattige land av de matvarene de ikke selv har forutsetninger for å produsere, dersom denne handelen bidrar til reell utvikling for de fattigste. I tillegg må lowerket om eskalerende toll endres, slik at det lønner seg for utviklingsland å

eksportere foredlede varer. Bønder må garanteres en rettferdig minstepris, for å begrense sårbarheten for svingende internasjonale matvarepriser. Internasjonale reguleringer må ikke legge begrensninger på statenes mulighet til å sikre dette. Dette må ses på som en midlertidig løsning, da målet er at all urettferdig handel skal opphøre.

5.3. INTERNASJONAL HANDEL OG MENNESKERETTIGHETER

Menneskerettighetene ble opprettet med idéen om at alle mennesker har grunnleggende rettigheter som gjelder uavhengig av kjønn, alder, religion og nasjonalitet. For å bidra til å ivareta menneskets egenverdi, skal reglene som settes for internasjonal handel være i tråd med menneskerettighetene og bygge oppunder disse. Dette betyr at handelsavtaler ikke kan undergrave nasjonal lovgivning og grunnleggende interesser som har som formål å fremme menneskerettighetene. Dette innebærer videre at handelsavtaler ikke kan bryte inn i menneskers rett til privatliv, ikke kan bidra til at folk blir fratatt sin eiendom, og ikke kan motarbeide trygge arbeidsforhold. Enda viktigere er det at handelsavtaler ikke motarbeider menneskers rett til mat, vann, klær, helse, sosiale ytelser og utdanning. Selskapers rett til å investere gjennom handels- og investeringsavtaler kan aldri bli viktigere enn å ivareta menneskers rettigheter og egenverdi.

5.4. HANDEL MED OFFENTLIGE TJENESTER

Dagens lowverk om internasjonal tjenestehandel fører til at ikke alle mennesker har tilgang til grunnleggende rettigheter som vann, helse og utdanning. Privatisering av offentlige velferdstjenester tillater at multinasjonale selskaper kan gjøre fortjeneste på bekostning av grunnleggende behov.

5.5. PATENTER

Patenter, eller immaterielle rettigheter, er en betegnelse på opphavsrett, design og industrielle rettigheter som gir patentholderen eksklusiv tilgang til å produsere og selge en vare eller tjeneste. De skaper en monopolsituasjon som gir eieren av patenten mulighet til å sette høyere priser og generere høyere profitt.

I tillegg illustrer patentreglene hvordan dagens økonomiske system ikke er et fritt marked, og hvordan de mektigste som legger de premissene som passer dem best. Handelsavtaler tillater patenter, som i realiteten er en form for proteksjonisme, samtidig som de forbyr andre typer proteksjonisme som kan være fordelaktig for de mer underpriviligerte og marginaliserte. Patenter beskytter de mektigste aktørene fordi de er ekstremt dyre og vanskelige å anskaffe. Dermed er dagens handelsavtaler designet slik at dagens skjeve maktfordelinger opprettholdes og forsterkes.

Strengt patentregelverk forhindrer også utvikling og teknologioverføring til det globale sør. Dette ekskluderer periferien fra markedet, eller viktige samfunnsnyttige invensjoner blir gjort utilgjengelige.

5.6. FINANSMARKEDER OG KAPITALFLUKT

Finansmarkedets funksjon er å gjøre økonomien mer effektiv ved å overføre kapital fra sparere til investorer. Dagens finansmarked er imidlertid langt unna denne modellen, og består av stadig mer spekulasjonsdrevne markeder som gir lite samfunnsmessig nytte og utgjør en stor risiko for finanskriser. Finanskriser har historisk kommet som en konsekvens av økt finansiell liberalisering og deregulering, økt flyt av global finanskapital og økt finansiell aktivitet.

Utviklingsland har særlig behov for å regulere internasjonal kapitalflyt. Samtidig ønsker flere rike land å liberalisere finansmarkedene i utviklingsland, gjennom deregulering og forbud mot kapitalkontroll.

En form for spekulasjon med særlig alvorlig konsekvenser, er matvare- og råvarespekulasjon som fører til store internasjonale prisvariasjoner. Uforutsigbare prissvingninger gjør det vanskelig for bønder å planlegge og investere i jordbruket. Dette reduserer matsikkerheten i utviklingsland, der bøndene ikke har tilgang på terminkontrakter, forsikringsordninger eller andre støtteordninger fra myndighetene.

På grunn av ulovlig kapitalflukt fra utviklingsland, forsvinner mer enn ti ganger så store verdier som de mottar i bistand. Dette gjøres blant annet gjennom banker og selskapers bruk av skatteparadiser, korrupsjon, internfeilprising og skatteunndragelse. Kapitalflukt utgjør et stort problem for økonomisk rettferdighet. Det er en global utfordring. Selskapenes profitt går på bekostning av offentlige skatteinntekter, også i land i nord. Land-for-landrapportering er et viktig virkemiddel for å motvirke kapitalflukt.

5.7. GJELD

Utviklingsland sliter med å utvikle seg i en positiv økonomisk retning, blant annet på grunn av en tyngende gjeldsbyrde hvorav mye av gjelden ofte er illegitim. All illegitim gjeld må slettes umiddelbart. Lån tatt opp for å betjene illegitim gjeld, må også betegnes som illegitim gjeld. Disse lånene blir ofte tatt opp under korruperte og diktatoriske regimer, med den konsekvens om at de ikke kommer befolkningen til gode. Dette fører til innskrenket økonomisk og politisk handlingsrom.

Tilbakebetaling av legitim gjeld skal ikke gå på bekostning av statens mulighet til å sikre grunnleggende behov som mat, helse og utdanning. Norge, med en sterk posisjon som kreditor, bør gå foran og bekjempe krav om innstrammingspolitikk i kriserammede økonomier. Norge har også et ansvar for å sikre at lån gitt av Verdensbanken skal være legitime.

5.8. JORDBRUKSINVESTERINGER OG LANDRAN

Landran kjennetegnes av at enorme landområder kjøpes eller leies på langtidskontrakter av private og statlige aktører, enten internasjonale, nasjonale eller delvis nasjonale. Spire definerer investeringer i jord uten lokalbefolkningens frivillige og informerte forhåndssamtykke som landran. Landran konsentrer

landressurser i hendene på noen få, på bekostning av småbønder som er avhengig av jord for å produsere mat og sikre seg en inntekt.

Investeringer må gjøres på bakgrunn av grundige konsekvensutredninger, slik at de ikke fører til brudd på menneskerettighetene. Uten strenge statlige reguleringer, inkludert skatt og toll på eksport og produksjon, vil ikke landinvesteringer føre til økonomisk vekst på nasjonalt nivå. I tillegg må prosessen være basert på demokratisk planlegging, uavhengig tilsyn, reell deltakelse og fritt og informert samtykke.

Spire slutter opp om den globale bevegelsen som jobber mot at landinvestorer fratrukker mennesker sine produktive midler og ressurser som jord, vann og fisk, i tillegg til rettigheter til frø, teknologi, tradisjonell kunnskap og mer. Landinvesteringer må aldri skje på bekostning av folks matsikkerhet. Å sikre lokalbefolkningens bruksrett og/eller eiendomsrett til jorda, samt kunnskap om egne rettigheter, bidrar til å gi lokalbefolkning en reell mulighet til å forhandle med myndigheter og investorer og utjevne maktforhold.

En konsekvens av landran, er at folk mister tilgang til ferskvannsressurser gjennom for eksempel overforbruk, forurensning, avskjerming eller omdirigering av elver. Dette kalles vannran og er et stadig økende problem.

6. BY OG DISTRIKT

Over halvparten av verdens befolkning bor i byer, og andelen er forventet å øke. Dagens byer utgjør svært lite av jordas areal, men forbruker mesteparten av jordas ressurser og står for brorparten av globale klimagassutslipp. Sosial og økonomisk ulikhet er også en stor utfordring i urbane områder. Byers rolle i utviklingen av en bærekraftig og rettferdig verden er derfor sentral.

Maktsentralisering og fokus på kostnadseffektiv produksjon har negative konsekvenser for blant annet miljø, arbeidsplasser, politisk innflytelse, og retten til bolig, både i urbane og rurale områder. Det medfører også en polarisering mellom by og land, en sentrum-periferi.

Sentrum-periferi handler om nærhet og avstand til makt og beslutninger. Her står makt og avmakt i sentrum. Jo større avstand det blir mellom de som tar beslutninger og de som berøres av beslutninger, jo mer maktkonsentrasjon og dermed avmakt skapes. Vi må peke på disse trendene som de reelle årsakene til polarisering mellom sentrum og periferi. Spire skal jobbe på tvers av akse for å skape en rettferdig og bærekraftig verden, med et gjensidig og konstruktivt avhengighetsforhold. Spire er en brobygger og skal tette gapet mellom sentrum og periferi, by og distrikt, ved å vise at våre løsninger er basert på lokale forhold i en global kontekst.

6.1. MANGFOLDIGE OG INKLUDERENDE BYER

Det er viktig at byutvikling og arealplanlegging er mangfoldig og inkluderende. Alle innbyggere, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, alder, nasjonalitet, etnisitet, religion og livssyn, må kunne ta del i utviklingen av deres

byer, bypolitikk og lokalsamfunn. Myndighetene må inkludere, legge til rette for og ta lokalt engasjement og grasrotdemokrati på alvor. By- og tettstedsarealene må utformes slik at alle grupper kan benytte seg av dem.

6.2. RETTEN TIL ET GODT BYLIV

By- og tettstedsutvikling må ha som en sentral målsetting å utvikle infrastruktur og bymiljø som fremmer folkehelse og sosialt samhold ved å legge til rette for innbyggernes aktive liv, holde forurensning på et minimum og sørge for rent drikkevann og gode sanitærforhold for alle innbyggere.

Et hovedmål må være å sikre boliger av anstendig kvalitet til rimelige kostnader. Dette vil forebygge at mennesker må bo i uformelle eller ulovlige boliger.

Transportsektorer og infrastruktur må tilpasses folks hverdag og bevegelsesmønster. Det er viktig at arealplanleggingen støtter opp om en ambisjon om reduksjon i klimagassutslipp og minst mulig reisetid i innbyggernes hverdag.

6.3. ØKOLOGI OG URBAN MATPRODUKSJON

Økologiske hensyn må være en av hovedverdiene i byutvikling. En grønnere by bidrar til gode byrom, økt naturmangfold, økosystemtjenester og skjerming mot lokal forurensning. Urban matproduksjon bør være en integrert del av byplanlegging og byutvikling. Ved å styrke urbant landbruk, øker man matsikkerheten, skaper nye sosiale arenaer og bedrer forholdet mellom mennesker og natur. Samtidig støtter dette opp om vern av matjord utenfor byene.

7. SOSIAL RETTFERDIGHET OG DEMOKRATI

Sosial rettferdighet, et godt styresett og lokal deltakelse er avgjørende for en bedre fordeling av ressurser. Folkestyre er nøkkelen til godt styresett og ulike demokratiske deltakelseskanaler er en forutsetning for at sivilsamfunn kan ta del i og påvirke politiske beslutninger. Aktiv deltakelse blant alle samfunnsgrupper er helt nødvendig for en demokratisk utvikling.

7.1. EN SAMSTEMT OG HELHETLIG POLITIKK

Norges og internasjonal politikk er i dag svært preget av sektortenkning. Dette fører til at vi har en global klimapolitikk som ikke henger sammen med nasjonal energipolitikk, og en utviklingspolitikk som ikke henger sammen med handelspolitikk. Vi er nødt til å føre en samstemt og helhetlig politikk dersom vi skal oppnå en bærekraftig og rettferdig verden. Spire arbeider derfor for at politikken som føres på alle områder må være gjensidig forsterkende og ha en samlet positiv innvirkning for å nå en bærekraftig og rettferdig verden for alle.

7.2. LIKESTILLING OG MANGFOLD

Spire vil motarbeide diskriminering i alle dens former. Det er viktig å oppnå kjønnsrettferdighet og å styrke kvinner og jenters posisjon. Flertallet av verdens fattige er kvinner og størsteparten av verdens ressurser eies av menn. Vi trenger

flere kvinner i lederposisjoner globalt, og fremtidens lederrolle bør i større grad reflektere verdier som mangfold, medmenneskelighet, empati og respekt for naturen. Vi arbeider også for rettighetene til alle marginaliserte grupper, det være etniske eller religiøse minoriteter, skeive eller mennesker med funksjonsnedsettelse. Likestilling handler om å sikre alle mennesker de samme rettighetene og mulighetene uavhengig av deres bakgrunn eller særtegn.

7.3. UTDANNING OG UFORMELL LÆRING

Alle mennesker har rett til utdanning. Utdanning, både formell og uformell, er med på å heve kompetanse, kunnskap og bevissthet. Utdanning er et viktig verktøy for fattigdomsbekjempelse. Liberaliseringskrav fører til kutt i sosiale tjenester, og resultatet er at folk mister tilgang til utdanning. Det er ikke akseptabelt.

Utdanning må tilpasses lokale forhold og baseres på akademisk frihet. Undervisning fra et tidlig tidspunkt i hva bærekraftig utvikling innebærer, vil skape bevisste elever som vil være bedre i stand til å skjønne sin egen framtid. Nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre hjerneflukt er viktig for å beholde utdannende ressurspersoner i land som trenger det.

7.4. UNGDOMSDELTAKELSE

Ungdom spiller også en viktig rolle i å utvikle og styrke et deltakende demokrati, både nasjonalt og globalt, og skal være inkludert i viktige politiske prosesser som påvirker ungdoms framtid. Mangfoldet i den internasjonale ungdomsbevegelsen er viktig for en bærekraftig framtid. Mulighetene for å bli hørt må styrkes for grupper som nå er underrepresentert i politiske fora. Ungdom er en ressurs med energi og kreativitet som kan mobilisere for sosial og politisk endring.

Ungdomsmedvirkning må følge prinsipper for reell og meningsfull deltakelse, både lokalt og internasjonalt. Enkelte land har ikke strukturer på plass for å kunne følge disse prinsippene i dag, men prinsippene må stå som mål for ungdomsmedvirkning på tross av at andre virkemidler først må på plass:

- 1) **Selvstendighet:** Ungdom må selv få velge hvilke saker de ønsker å engasjere seg i. Ungdom har rett til å bli hørt i alle beslutningsprosesser som angår dem, og i beslutningsprosesser som angår tema der ungdom er engasjert.
- 2) **Representasjon:** Ungdom må selv få velge sine egne representanter, og disse representantene må stå til ansvar overfor andre unge, slik som i den demokratiske barne- og ungdomsfrivilligheten.
- 3) **Kompetanse:** Ungdom må anerkjennes som en faglig ressurs med nødvendig ekspertise som andre ikke kan erstatte.
- 4) **Tilstrekkelig informasjon:** Medvirkningsorganer for unge må ha tilgang på all relevant informasjon slik at de kan sette seg inn i alle saker.

5) Kontinuitet: Ungdom må kunne medvirke i alle ledd av den politiske prosessen. Enkeltstående arrangementer og prosesser som ikke har en forankring noe sted, gir ikke medvirkning.